

TOMAS BRAŠ

PEPEO I DIJAMANT

Ne ide, rekla je.

Plavo nebo u bioskopu i svet kojeg više nema, nikada ga nije ni bilo.

HAMMETT

»Imena!«, urla policajac, »ko Vam je dao novac?« On ništa ne govori dok ga mala šaka udara u lice. »Čitao sam Vaše romane, kaže preplanuli javni tužilac, »dobre priče!« On ništa ne govori dok mu javni tužilac pripaljuje cigaretu. »Odbija da kaže činjenice!«, kaže sudija, uzdahne i daje znak da ga mogu odvesti. Ni je rekao ni jedno ime. Ništa nije rekao što je znao. Ništa nije znao, ali to nije rekao.

9.15 — 9.30

FRANZ, nad mašinom: To je moja mašina.

LUCIE, nad mašinom: Kakva je to mašina?

FRANZ: Glodalica.

LUCIE: Kako ide?

FRANZ: Šta kako ide?

LUCIE: Mislim, šta radiš sa njom?

FRANZ: Uzmem jedan komad i stegnem ga u mengele. Pritisnem ovo dugme i gledalo se vrti.

LUCIE: Aha, to mi je jasno. I onda?

FRANZ: Ah, Lucie!

LUCIE: Šta je?

FRANZ: Volim te.

LUCIE: Ne verujem ti više. Koliko si puta rekao. Ne verujem ti.

FRANZ: Danas, usput, mislio sam na tebe.

LUCIE: Šta si mislio?

FRANZ: Kako si lepa.

LUCIE: Stvarno?

FRANZ: Da, mislio sam o tome. Sinoć, posle smene, moja sestra je rekla: Izgledaš tužno.

LUCIE: Ona što još ide u školu?

FRANZ: Ne.

LUCIE: Pokaži mi mašinu. Uskoro će kraj pauze.

FRANZ: Ne mogu sada. Ostali već gledaju ovamo.

LUCIE: Ali, samo mi pokaži kako radiš.

FRANZ: Pošto stegnem komad, a gledalo je u pogonu, povlačim ovu polugu, što se pokreće takode, zajedno sa komadom ispod gledala.

LUCIE, više: Franz!

LUCIE, više: Franz!

FRANZ, više: Ništa ne čujem dok mašina radi.

LUCIE: Isključi je.

FRANZ: E sad je dosta. Ostali sve vreme gledaju ovamo, jer radim u pauzi.

FRANZ, više: Samo joj pokazujem kako radi.

LUCIE: Franz!

FRANZ, više: Ne radim, samo joj pokazujem.

LUCIE: Franz, neću više.

FRANZ: E sad je dosta. Isključujem mašinu. Možemo da razgovaramo još nekoliko minuta.

LUCIE: Mislim, neću više uopšte. Puštaju li u vašoj hali uvek muziku preko zvučnika.

FRANZ: Imaći li nekog drugog?

LUCIE: Iz bravare.

FRANZ: Ah, znam ga. Radi u drugoj smeni.

LUCIE: Nije bitno.

FRANZ: Vratiću sto natrag, odšrafiću komad i izmeriti koliko je milimetara skinuto... 1,6 milimetara.

LUCIE: Voliš li me, Franz?

FRANZ: Ne mogu više da govorim.

LUCIE: Idem, odlazi

FRANZ, više: To je moja mašina!

sećanje na film

mirko kovač

Da li sam tada bio zalutao u deo grada koji se naziva Mahala, ili Ciganski krš, ne sećam se tačno; zapravo ne znam kako sam dospeo u taj sumnjičivi kvart gde smo nerado zalazili, barem mi seoski mališani. Uzmimo da sam se tu našao slučajno, ili pak dohodujući za sladoledžjom, ili jednostavno nošen željom da privirim u zatvorenjenu svet, zabranjeni samo po majčinom analogu i njenim preterivanjima; da sam tu stajao u kratkim hlačama, sa izubijanim koleniima i u batinim zepama što mi ih je otac kupio upravo toga dana, u prepodnevnim satima. A što je bilo s ocem, takođe ne znam. Mi smo u grad dolazili najmanje dvaput sedmično radi nabavke za trgovinu mog oca. I dok sam stajao tu, u srcu mahale, kraj česme i džamije, i slušao hodžu s munare dok poziva vernike na večernji okup, prišao mi je uglađen čovek, srebrnaste kose, u iznošenom letnjem odelu i s ružom u ruci kojom mi je doticao lice i opijao me mirisom. Sećam se crvene boje te rasvetale ruže; danas, kad god pomirišem ružu ta mi slika neminovno iskršava.

»Mali, aku tu čekaš oca, on ti je sad kod Kovarnjanina, tamo kušaju vina, neće on skoro jer će se zapitati. Ako ti hoćeš ja ti mogu pokazati put do tog podruma, ili te mogu sam povesti. To odavde nije daleko.«

Milovao mi je lice tom ružom i ljubazno me gledao, a potom me privratio za vrat i privratio k sebi čvrsto držeći moju glavu uz svoj trbušak da me ne želi ispustiti. Tu me je zapanjnuo odvratovan vonj. Još i danas, ponekad, javi se taj vonj kad se neki nepoznati čovek nade u mojoj blizini.

»Ako ti hoćeš ja bih te poveo tamo«, nastavi Neznancanac, »mada retko zalazim u taj podrum, ali sam s tvjnjom ocem dobar prijatelj. Ili ako hoćeš da idemo u bioskop. Sad ti odluci. Ovo ti je jedinstvena prilika da vidiš film u kojem peva Tino Rosi. Jesi li nekad bio u bioskopu?«

»Ne, nisam«, rekoh stidljivo.

»E, pa to bi bilo glupo da propustiš. Ne dozovi se u grad svaki dan. Mnogo si mi lep dečko i za svoje godine razvijen. Bićeš visok, već sad imas dugačke lepe noge. Koliko ti je godina?«

»Osam.«

»Osam godina a još nisi bio u bioskopu? Bićeš bi šteta da ovu priliku propustiš. Ta je sala sada renovirana, sedala više ne škripe kao ranije, a stigao je i novi kinoprojektor. Pratim sve filmove, a one avanturičke gledam i po nekoliko puta. U kino najčešće odlazim sa sinom, ali on je sad teško bolestan pa mislim da više s njim neću gledati nijedan film, a to me rastružuje. Pa hoćemo li, ili si tvrdoglav i seljački kencic. A možeš se provesti u gradu kao mali car. Nećeš, ne moraš! Zbogom!«

Iako se odvojio od mene i krenuo, učinilo mu se da sam popustljiv pa je zastao i dodaо:

»Ako se ti nećeg plašiš to je glupo, tvot otac i ja bili smo zajedno u rezervi, otuda se poznamo. Pa sad ako ne možeš danas, iduće subote čekaju te na ovom mestu, a dolazi film *Jedan avion se nije vratio*. Važi li?«

Utanačio sam sastanak s Neznancem, ali se iduće subote na ugovorenom mestu nisam pojavio, niti sam više zalažio u Mahalu pogotovo što sam to sve ispričao majci koja je rekla:

»Tamo se pojavljuju bitange, tamo su mnoga deca osramoćena.«

Mislim da sam tada bio potresen slikom bolesnog dečaka kojeg je Neznancanac pomenuo kao sina. Ne znam zašto sam ga povezivao s avionom koji se nije vratio, preprištajući se mašti da bih dočarao scene iz filma i prepičavao ih vršnjacima, iako taj film nikad nisam video. Dugo me ospredala smrt bolesnog dečaka koji ustaje s postelje probuden potomlom jednom bombardera, izlazi vani nesigurno hodajući do otpada, da bi se udobno i lepo smestio među starudjom, na jednom trulom sedištu. Privlačio me detalj iz nadrealističke fascinacije: dečak umire posmatrajući kako jedna raspadnuta lutka krvari. Njega obuzima zadovoljstvo i on se smeje tom prizorom, uživa u bolu drugog, a pred samu smrt upozorava:

»Pa šta, iako umrem ovde, ja će se preminuti vratiti kući.«

Ni mesec dana nakon ponude Neznanca da mi pokaže film, majka se vratila iz grada šokirana bioskopom u kojem je prvi put bila. Opisivala je salu kao neku mračnu komoru zastrtu teškim plišanim draperijama, bez daška svežine, s ustajalim zrakom koji će svakog časa eksplodirati. Posetioci su podizali takvu prašinu da se pela naviše i štipala nosnice. Kad se ugasilo svetlo, na jednoj strani zida draperije su se razmakle, a na belom kvadratu pojavio se natpis: NE PUŠITE U SALI. Majka nije znala šta se prikazuje, s nestreljenjem je očekivala da film počne, a blaga drhtavica ju je sve više podilazila. Sećam se da je duhovito pripovedala o dvema njenim seoskim rodakama; one su pančići počele bežati kad se na platnu pojavio zahuktali brod koji je išao pravo na publiku. One su se saplele među draperijama, a na njihovo zapomaganje neko ih je izveo vani. Kasnije je, tokom filma, i moj majci pozlilo. Ona je dugo godina, i posle kad se već oslobođala i privikla na filmove, prepričavala tu scenu od koje joj je pozlilo. Po svemu sudeći gledala je film o nekoj pomorskoj bici. Bila je začudena naglim prenošenjem radnje, izmenom predela i sменom svetla, govorila je da se sve dogada čas na jednom, čas na drugom mestu, čas u mraku, čas na videlu. Na povraćanje ju je natarala jedna posve bezazlena scena. Reč je o nekom admiralu koji sedi u svom kabinetu, za radnim stolom, glave pogнутne nad mapama. Veliki globus baca senku na nj, tako da mu je lice u polutmini. Sluškinja mu donosi večeru na poslužavniku, dva poširana jaja, šalicu mleka i test. Tada mačka, kao da je pozvana, iskače na stol, polože mleko i halapljivo počisti jaja s pjata. Admiral ne opaža mačku, u svojim je mislima, zadubljen u mapu. Nakon što je večera mačka se vraća na svoje mesto, u fotelju; tu se počne obilazavati i čistiti. Tek tada admirala podiže glavu, tek tada se vidi da na desnom oku nosi crnu masku. On zabacuje telo na dugački naslon stolice, a njegova glava tada počinje naglo i prekomerno da narasta. Moja majka stavlja šaku na usta; muka joj je. Ona sada vidi svaku boru na koži admirala. Ono jedno sablasno oko, kao da je stakleno, gleda u nju. Tu glavu — čudovište često je sanjala, takve snove je proklinjala, a posle njih bi, gotovo celog dana, ostajala potištenu. A sada se njen tegobni san obistinio. Ta monst-glava je najkrupniji plan u povesti filma. Nikad nisam mogao odgontnuti o kojem je filmu reč, ali sam dugo želeo tu majčinu sekvensu uđenuti u neki filmski tekst, ili pak u prozni. Možda mi je to pošlo za rukom tek sada. Teorijski potencijal ove sekvence je u tome da je umetnost filma san koji se produžuje u stvarnosti.

Možda su prošle tri godine od susreta s Neznancem kad sam se i sam našao u gradu kao stanovnik Mahale. Ozloglašeni kvart iz detinjstva za mene je bio najprivlačniji deo grada iako je u njemu stanovao mahom siromašni sloj. Ma kako te udžerice s lica izgledale jadno, njih su krasile sunčane baštice, kao neka unutarnja dekoracija, baštice u kojima su dominirali čarobni ženski pokreti. Erotske poze žena dok pleve baštice potiču otuda, iza tih malih meda i povrtnjaka. Mahali dugujem prva seksualna ubudjenja, prve slasti dečaštva. Tu sam proveo četiri godine kao dak — samac, u sobi koju je otac jeftino kupio od neke sirote žene, s pogodbom da i kužina posle njene smrti pripadne nama. Sećam se neobičnog pogreba te žene. Čim je umrla položili su je na patos. Dve su je žene uredivale, dok je starac sedeо kraj nje, mrmrlja i često dlanom pritisckao svoja usta i uho. Jedna je žena strugala njene tabane, skidala je kuhinjskim nožem cele slojeve skrame, a druga ju je šišala i brijala, a onda je polila vrućom vodom i umotala u čaršav. Pojavio se i neki mršavko, dugačak, rošavog lica, s beretkom na glavi; ostao je pred vratima i govorio da je Mahali odzvonilo i da će se tu podići tržni centar. On je u stvari došao da pokojnicu nosi. I zaista ju je lako podigao i izneo. Za njim su